

COLLOQUIUM-UL DE VARĂ DE LA SAHARNA

Confruntare și violență

În arheologia preistorică și antică
din spațiul tiso-nistrean

Saharna, 25 iulie - 28 iulie 2024

SAHARNA SUMMER COLLOQUIUM

Confrontation and violence

in Prehistoric and Ancient Archaeology
in the Tisza-Dniester area

Saharna, July 25th - July 28th 2024

PROGRAM & REZUMATE

Comitetul organizatoric:

Aurel Zanoci (Universitatea de Stat din Moldova)
Mihail Băț (Universitatea de Stat din Moldova)
Dumitru Condrea (Universitatea de Stat din Moldova)
Victor Dulgher (Universitatea de Stat din Moldova)
Sergiu Serbinov (Universitatea de Stat din Moldova)
Vladimir Chitic (Universitatea de Stat din Moldova)

Comitetul științific:

Eugen Sava, dr. hab.
Muzeul Național de Istorie a Moldovei,
 0000-0002-2811-4208

Aurel Rustoiu, dr. hab.
Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca, România,
 0000-0001-7033-1866

Valeriu Sîrbu, dr. prof.
Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București, România,
 0000-0002-6784-641X

Aurel Zanoci, dr.
Universitatea de Stat din Moldova,
 0000-0002-3236-7582

Vasile Iarmulschi, dr.
Universitatea Liberă Berlin, Germania,
 0000-0002-9013-1973

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții din Republica Moldova

Confruntare și violență în arheologia preistorică și antică din spațiul tiso-nistrean = Confrontation and Violence in Prehistoric and Ancient Archaeology in the Tisza-Dniester area: colloquium-ul de vară de la Saharna: Program & Rezumate, Saharna, 25 iulie – 28 iulie 2024 / comitetul științific: Eugen Sava [et al.]. – Chișinău; Saharna: [S. n.], 2024 (Bons Offices). – 30, [4] p. – (Saharna Summer Colloquium, ISBN 978-9975-87-746-6).

Antetit.: Universitatea de Stat din Moldova, Centrul de Arheologie “Ion Niculiță”. – [40] ex.

ISBN 978-5-36241-260-9.
902/904“63”(082)
C 65

Ediția SSC 2024 este susținută financiar de Institutul Cultural Român „Mihai Eminescu” la Chișinău.

Foto copertă: Descoperiri de la Saharna „Tigllău” și Mateuți „Curtaia” (colaj M. Băț)

Eveniment realizat prin subprogramul 01.15.01 „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică” în cadrul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță” (Universitatea de Stat din Moldova).

Joi, 25 iulie 2024 / Thursday, July 25th, 2024

9.00-19.00

Sosirea și înregistrarea participanților / Arrival and registration of participants

20.00

Cina / Dinner

Vineri, 26 iulie 2024 / Friday, July 26th, 2024

8.00

Micul dejun / Breakfast

9.00-9.30

Deschiderea lucrărilor Colloquium-ului de vară / Opening of the Summer Colloquium

9.30-10.00

Lansare de carte / Book launch

10.00-10.30

Pauză de cafea / Coffee break

10.30-13.30

Comunicări / Communications

Moderator / Chairperson: Valeriu Sîrbu

■

Andrei Asăndulesei

(Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România)

Tradiția sistemelor complexe de șanțuri din cultura Cucuteni: valențe defensive, simbolice sau de delimitare?

1

■

Mihail Băț

(Universitatea de Stat din Moldova)

Vladimir Chitic

(Universitatea de Stat din Moldova)

Semiotică marțială. Cu privire la două categorii de piese din fier descoperite în contexte funerare ale primei epoci a fierului din spațiul pruto-nistean de silvostepă

2

- **Dumitru Condrea**
(Universitatea de Stat din Moldova)
3 **Poliorceți și piromani: vestigiile distrugerii prin foc a fortificațiilor epocii fierului din spațiul pruto-nistean**

- **Victor Dulgher**
(Universitatea de Stat din Moldova)
4 **Urme de distrugeri în cadrul structurilor de locuire și gospodărești în epoca fierului din microzona Saharna**

- **Răzvan Cernamoriți**
(Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion”, Tulcea, România)
5 **Indici ai violenței din spațiul nord-dobrogean la sfârșitul primei epoci a fierului**

- **Denis Topal**
(Muzeul Național de Istorie a Moldovei)
6 **Subcultura militară de origine nomadă la est de Carpați (sec. VI - IV a. Chr.) ca generator de conflicte și inovații**

- **Sebastian Matei**
(Muzeul Județean Buzău, România)
7 **Arme de tip scitic la curbura Carpaților. Discuții pe marginea unui pumnal akinakes descoperit recent în zona Buzăului**

13.30
Prânzul / Lunch

16.00-18.30
Comunicări / Communications

Moderator / Chairperson: Iosif Vasile Ferencz

- **Aurel Rustoiu**
(Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca, România)
8 **Mobilitatea războinicilor-cavaleri și a ideologiei marțiale în timp și spațiu în zona nord-balcanică în sec. V-I a. Chr.**

- **Valeriu Sîrbu**
 (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București, România)
Practici rituale cu sacrificii umane la tracii din sec. VI a. Chr. - I p. Chr.? 9
- **Andrei Corobcean**
 (Universitatea de Stat din Moldova)
Violența „sacră”? Revenind la interpretarea incintei fortificate de la Stolniceni, r-nul Hâncești 10
- **Aurel Zanoci**
 (Universitatea de Stat din Moldova)
Fortificații de refugiu din sec. IV-III a. Chr. în spațiul pruto-nistean 11
- **Sergiu Serbinov**
 (Universitatea de Stat din Moldova)
Vârfuri de săgeți din bronz descoperite în fortificațiile getice din spațiul pruto-nistean 12
- **Octavian Munteanu**
 (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău)
De la unealtă la armă e doar un pas (discuții despre toporașele din a doua epocă fierului – începutul epocii romane) 13
- **Angela Simalcsik**
 (Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov” Academia Română - Filiala Iași, România)
Boli *versus* traumatisme în epoca fierului 14

19.30

Cina / Dinner

Sâmbătă, 27 iulie 2024 / Saturday, July 27th, 2024

9.00

Micul dejun / Breakfast

10.00-13.00

Comunicări / Communications

Moderator / Chairperson: Sebastian Matei

■
Daniel Spânu

(Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București, România)

15 **Însemne „războinice” sau atribute rituale? Practici funerare și reprezentări iconografice la Dunărea de Jos și în Transilvania în La Tène-ul târziu**

■
Vasile Iarmulschi

(Freie Universität Berlin, Deutschland)

16 **Waffengräber aus dem späteisenzeitlichen Gräberfeld von Čaplin (Reg. Gomel, Weißrussland)**

■
Iosif Vasile Ferencz

(Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva, România)

Florin Marius Cazan

(Asociația Pro Corvina, Ardeu, România)

17 **Acte de violență la Ardeu ilustrate prin piese arheologice**

■
Iosif Vasile Ferencz

(Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva, România)

Dorel Micle

(Universitatea de Vest, Timișoara, România)

18 **Să ardem totul, să nu rămână nimic! Sfârșitul locuirii dacice la Ardeu**

■
Sergiu Matveev

(Universitatea de Stat din Moldova)

Vlad Vornic

(Universitatea de Stat din Moldova)

19 **Echipamentul războinicului din spațiul pruto-nistean în antichitate: scuturi și pinteni**

- **Robert Daniel Simalcsik**
(Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov” Academia Română - Filiala Iași, România)

Populațiile culturii Sântana de Mureș-Chernjachov din zona Moldovei, între confruntare și violență. Studii de caz

20

- **Artur Cotruță**
(Universitatea de Stat din Moldova)

Impactul conflictelor armate asupra siturilor arheologice

21

13.30

Prânzul / Lunch

16.00-19.00

**Documentare de teren în regiunea Nistrului Mijlociu /
Documentary trip in the Middle Dniester Basin**

19.30

Cina / Dinner

Duminică, 28 iulie 2024 / Sunday, July 28th, 2024

8.00

Micul dejun / Breakfast

Plecarea participanților / Departure of the participants

Tradiția sistemelor complexe de șanțuri din cultura Cucuteni: valențe defensive, simbolice sau de delimitare?

Andrei Asăndulesei 0000-0001-8781-0468

Fie că vorbim despre apariții singulare, sub diferite forme, sau de adevărate ansambluri complexe elaborate și executate, prezența structurilor de tip șanț din așezările comunităților preistorice trimite, în mod evident, către unele construcții monumentale, la a căror realizare contribuie o masă mare de oameni, iar scopurile sunt diverse.

În ceea ce privește cultura Cucuteni, prezența șanțurilor pare să devină o evidență, pe măsură ce cercetările se multiplică, mai ales datorită rezultatelor prospectărilor non-invazive, excepțiile fiind, mai curând, rarisime. O chestiune controversată o reprezintă funcționalitatea acestor structuri, fiind exprimate diverse ipoteze în literatura de specialitate.

Intervenția noastră își propune o discuție centrată pe tipologia diversă a acestor șanțuri, susținută de studii de caz aparținând culturii Cucuteni din zona de est a României, având ca obiectiv o mai bună înțelegere a semnificației și scopului acestor ample lucrări. Siturile la care facem apel sunt constituite, în general, de stațiuni pentru care au fost realizate măsurători geofizice pentru întreaga suprafață, parte dintre structurile identificate, printre care și unele șanțuri, fiind și validate de săpătura arheologică.

Semiotică marțială. Cu privire la două categorii de piese din fier, descoperite în contexte funerare ale primei epoci a fierului din spațiul pruto-nistrean de silvostepă*

Mihail Băț

 0000-0001-6642-2888

Vladimir Chitic

 0000-0003-1950-2820

Prima epocă a fierului din spațiul pruto-nistrean prezintă mărturii importante privind existența unor ierarhii sociale. Acestea sunt relevate, în primul rând, prin caracterul delimitării teritoriului și specificul amenajărilor de habitat. Pe de altă parte, contextele funerare ale epocii decelează o serie de markeri identitari și ocupaționali. În acest context vor fi invocate două categorii de piese din fier, ce provin din orizonturile culturale ale primei epoci a fierului: Saharna (sfârșitul sec. XI - sec. IX a. Chr.) și Basarabi-Șoldănești (sec. VIII-VII a. Chr.).

În primul caz s-a observat, că o categorie aparte a inventarului funerar este reprezentat de cuțite cu lamă din fier. Recuperate, de regulă, în stare fragmentară, aceste piese au fost atestate în patru contexte funerare cercetate *in situ* din necropola de la Saharna „Țiglău” (Rezina). În toate cazurile, înmormântările au fost realizate prin înhumație, comportament funerar dominant în cadrul comunităților de tip Saharna. Cu excepția unui singur caz recent, determinările antropologice lipsesc. În perioada următoare, atribuită culturii Basarabi-Șoldănești, descoperirile provin din două necropole de incinerare – Mateuți „Curtaia” (Șoldănești) și Seliște „I” (Orhei). De această dată, este vorba de cinci vârfuri de lance din fier, dintre care două au fost recuperate fortuit, fără a putea fi reconstituit contextul arheologic și piesele asociate. Date antropologice nu sunt cunoscute.

Comunicarea de față își propune prezentarea contextului arheologic relevat de asocierea acestor categorii de piese cu alte descoperiri, definirea unor indicatori ai violenței și ai confruntării, extrapolarea observațiilor privind ierarhizarea socială și alte aspecte relevante cercetării.

* Această lucrare a fost realizată în cadrul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță” (Universitatea de Stat din Moldova) și finanțată prin subprogramul 01.15.01 „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică” (2024-2027).

Poliorceți și piromani: vestigiile distrugerii prin foc a fortificațiilor epocii fierului din spațiul pruto-nistrean*

Dumitru Condrea

0000-0001-9799-7756

În epoca fierului, similar situației din alte arii ale continentului european, teritoriul aflat între cursurile râurilor Prut și Nistru cunoaște cel mai ridicat număr de fortificații edificate din toate perioadele preistorice sau istorice prin care a trecut. Săpăturile arheologice efectuate în ultimii aproximativ 80 de ani au dezvăluit că structurile defensive în cauză posedau, majoritatea, o carcasă formată din bârne de lemn, cu două sau mai multe rânduri de pari, care asigurau stabilitate și ofereau formă întregii construcții, înglobând sau sprijinind celelalte materiale din componența ei, de exemplu, pământul folosit drept emplecton, lutul și piatra din paramentele exterioare ș.a. În pofida diverselor tehnici antrenate la ridicarea acestor ziduri și numărului lor considerabil, dovezile indică, la prima vedere, că majoritatea au sfârșit în același fel – în urma unui incendiu. În literatura arheologică, originea focurilor care au mistuit construcțiile defensive ale comunităților locale din epoca fierului rămâne o enigmă, putând fi rezultatul unor tactici de asediu (*poliorcetice*), a incendiării intenționate de către apărători la abandonare sau al multor altor factori.

În vederea înțelegerii sistemelor defensive din epoca fierului, până în prezent, în spațiul pruto-nistrean au fost secționare arheologic liniile defensive ale 36 de fortificații încadrate în perioada culturii Saharna și a celei getice, iar în 33 dintre cazuri s-au descoperit urme de arsură în ruinele zidurilor. În alte două fortificații, ambele atribuite culturii Saharna (Butuceni, faza I; Țahnăuți), materiale carbonizate au fost depistate doar în șanțul de apărare. Vestigiile distrugerii prin foc a construcțiilor defensive apar *in situ* într-o gamă largă de forme: bârne carbonizate, lut ars, cenușă, pietre cu urme de arsură, emplecton vitrificat etc. Volumul descoperit în ruinele zidurilor variază de la lentiile masive de material carbonizat la pete răzlețe observabile în

* Această lucrare a fost realizată în cadrul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță” (Universitatea de Stat din Moldova) și finanțată prin subprogramul 01.15.01 „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică” (2024-2027).

sol. Segmente întregi de bârne carbonizate au fost depistate în rămășițele construcțiilor de apărare ale mai multor situri, toate datate în sec. IV-III a. Chr., precum Saharna Mare, Saharna Mică, Trebujeni „Potârca”, Horodiște „La Șanț” (faza II) ș.a. Amplasarea urmelor de arsură în raport cu elementele structurii defensive, volumul, forma și caracterul lor oferă indicii prețioase despre trecutul violent al siturilor fortificate ale epocii fierului din spațiul pruto-nistrean și necesită o cercetare amănunțită în încercarea de a reconstitui faptele ce au cauzat distrugerea lor.

Urme de distrugeri în cadrul structurilor de locuire și gospodărești în epoca fierului din microzona Saharna*

Victor Dulgher

0000-0002-9024-4599

În urma cercetărilor de teren și a investigațiilor arheologice, în microzona Saharna au fost documentate 23 de situri arheologice, care se încadrează între mijlocul sec. XII a. Chr. și sfârșitul sec. III a. Chr. Dintre acestea, vestigii ale structurilor de habitat au fost descoperite doar în siturile cercetate prin săpături arheologice sistematice: Saharna Mare / „Dealul Mănăstirii”, Saharna „La Revechin”, Saharna „Țiglău” și Saharna Mică, acestea fiind atribuite culturilor: Holercani-Hansca, Saharna, Basarabi-Șoldănești și traco-getică.

În majoritatea cazurilor, în structurile de habitat au fost atestate urme ale distrugerii, în special prin foc, documentate prin prezența lutului ars, a cenușii, a lemnului/bânelor arse, precum și prin solul și pietrele arse.

De exemplu, toate cinci complexele locative (patru de suprafață și unul adâncit în sol) de la Saharna Mică, atribuite orizontului cultural Holercani-Hansca, au fost distruse de foc. Aceeași soartă au avut și cele patru locuințe de la Saharna Mare / „Dealul Mănăstirii” și Saharna „Țiglău”, încadrate în cultura Saharna.

Culturii Basarabi-Șoldănești, în microzona Saharna, au fost atribuite două complexe adâncite în sol, identificate în situl Saharna Mare / „Dealul Mănăstirii”, unul (Bordeiul nr. 1) fiind distrus prin foc.

Pentru perioada getică a fost identificat cel mai mare număr de complexe locative: Saharna Mică (7), Saharna Mare (8) și Saharna „La Revechin” (15). Toate, cu excepția unei construcții de la Saharna Mică, au sfârșit în urma unor incendii, documentate prin cenușă, lemn carbonizat, straturi de arsură etc.

* Această lucrare a fost realizată în cadrul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță” (Universitatea de Stat din Moldova) și finanțată prin subprogramul 01.15.01 „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvestepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică” (2024-2027).

Care au fost cauzele acestor incendii, rămâne doar de presupus. Acestea puteau izbucni accidental sau în urma unor invazii, ultima supoziție fiind argumentată, de exemplu, prin descoperirea printre ruinele *Construcției nr. 3/2017-2019* de la Saharna Mare a opt vârfuri de săgeată din bronz de „tip scitic”, toate cu urme de ardere.

Indici ai violenței din spațiul nord-dobrogean la sfârșitul primei epoci a fierului

Răzvan-Marius Cernamoriți

0000-0002-9067-4441

Cuprinsă între Dunăre și Marea Neagră, două artere importante de comunicare, Dobrogea reprezintă un important teritoriu ce intră în atenția lumii „civilizate”, fiind menționată de timpuriu în izvoarele scrise. Cronologic, sfârșitul primei epoci a fierului corespunde orizontului Ferigile - Bârsești - Ciumbrud, perioadă cu caracteristici aparte în Dobrogea, datorită influențelor grecești și tracice, asupra cărora își vor pune amprenta și cele scitice.

Ca atare, spațiul nord-dobrogean nu este ferit de conflicte. Invazia lui Darius din 514 a. Chr. este un moment importat nu doar pentru istoria universală, ci și pentru regiunea discutată, întrucât, așa cum ne prezintă Herodot în *Istoriei*, geții sunt singurul popor care se opune invaziei.

Mai mult, din punct de vedere arheologic, au fost documentați mai mulți indicatori ai violenței. Pe de o parte, așezarea fortificată de la Beidaud „Dealul Calebair”, amplasată în centrul regiunii, este singura de acest fel, având ca sistem de fortificații două valuri de pământ, cu șanțuri adiacente, ceea ce ridică întrebări cu privire la rolul și importanța ei. Pe de altă parte, cercetările efectuate în ultimele decenii au scos la iveală mai multe obiecte ce pot fi interpretate ca piese de armament: vârfuri de lănci și săgeți, cuțite, pumnale și topoare. Această categorie de artefacte este întâlnită, cu precădere, în context funerar.

Astfel, prezentarea de față are ca scop explorarea unor ipoteze privind interacțiuni umane într-o perioadă marcată de intense schimbări culturale.

Subcultura militară de origine nomadă la est de Carpați (sec. VI - IV a. Chr.) ca generator de conflicte și inovații

Denis Topal

0000-0002-8586-4427

Peisajul arheologic al regiunii carpato-dunărene se schimbă de la o epocă la alta. Semnificația râurilor mari din regiune s-a schimbat, ele devenind fie un bazin cultural, fie o rută arterială, care deservea interesele comunităților. De exemplu, Dunărea nu mai reprezintă o barieră pentru pătrunderea armelor scitice și a altor obiecte militare, cum ar fi statuile războinicilor sau cazanele de bronz. Regiunea Dunării de Jos a fost transformată într-o frontieră în care eterogenitatea etnoculturală, conflictul cultural și, în consecință, dialogul cultural au dus și la unele schimbări culturale. Preferințele de arme este o caracteristică a unui astfel de dialog și sunt o reflectare directă a tradițiilor funerare.

Abundența descoperirilor fortuite a contrabalansat deficitul de înmormântări din perioada scitică timpurie din secolele al VII-lea și începutul secolului al VI-lea a. Chr. Majoritatea dintre ele sunt spadele scitice timpurii de tip Kelermes, care sunt legate cu Caucazul de Nord. În perioada scitică mijlocie, începând de la mijlocul secolului al VI-lea a. Chr., au avut loc schimbări tipologice: impactul caucazian este înlocuit cu influențe pontice, care, la rândul lor, transmit impulsuri est-eurasiatice (morfologie și stilul animalier). În plus, vârfurile de săgeți din bronz în perioada scitică mijlocie au evoluat la fel în morfologia și compoziția lor chimică, având loc o schimbare de la aliajele de bronz „caucaziene” la cele „pontice”. Sfârșitul perioadei scitice mijlocii este timpul celei mai mari răspândiri a armelor scitice între Nistru, Dunăre și Tisa, care este urmată nu numai de o scădere a popularității și, consecvent, de o evoluție a ariei de distribuție în direcția stepei.

Deja în perioada clasică nu sunt cunoscute spade scitice în zona de silvostepă, iar începând din ultimul sfert al secolului al V-lea a. Chr., în panoplia scitică predomină lăncile și săgețile. Evoluția treptată a panopliei este legată de tendințele generale în schimbarea tacticii sau preferințelor geografice. Începând cu ultimul sfert al secolului al V-lea a. Chr., populația din silvostepa dintre

Nistru și Prut a suferit o schimbare radicală, care a avut drept urmare dispariția spadelor de tip *akinakes*. În perioada clasică de la sfârșitul secolului V - începutul secolului al III-lea a. Chr., în stepă are loc o transformare a spadei scitice sub influența tradițiilor balcanice: în înmormântări apare o serie originală de spade cu un singur tăiș de origine greacă sau tracică, precum și piese de harnașament în stilul animalier tracic.

Arme de tip scitic la curbură Carpaților. Discuții pe marginea unui pumnal *akinakes* descoperit recent în zona Buzăului

Sebastian Matei

0000-0003-2417-8906

Armele de tip scitic, cunoscute în literatura de specialitate ca *akinakai*, cunosc o răspândire largă, cuprinsă între Siberia, Caucaz, spațiul nord-pontic, Carpați, Dunăre și câmpia Tisei. În perioada secolelor VII-V a. Chr., aceste arme devin populare și relativ frecvente și în spațiul dintre Carpați și Dunăre. Astfel, avem o concentrare mare de piese în podișul Transilvaniei, Depresiunea Neamț și Podișul Central Moldovenesc și ceva mai redusă – la sud de Carpați.

Descoperirile de *akinakai* în zona de curbură a Carpaților sunt foarte rare, principalele descoperiri fiind prezente în necropola de la Bârsești. Alte arme sunt semnalate la Năeni-Colarea, Ploiești și Curcubeu. În anul 2023, a fost descoperit un nou *akinakes*, la nord de satul Bădeni, comuna Breaza, jud. Buzău, într-un context nefunerar, la prima vedere. Viitoare săpături la locul descoperirii vor putea aduce lămuriri suplimentare.

Piesa păstrată relativ bine are o lungime totală de 30 cm, formă zveltă, cu dublu tăiș și nervură mediană, mai slab păstrată. Mânerul prezintă un șanț median pe ambele părți și o tijă la capăt, cu terminațiile ascuțite. Garda, în formă de inimă, se păstrează în totalitate, fiind bine sudată între mâner și lamă.

Cronologic, piesa se poate data în secolul VI - prima jumătate a sec. V a. Chr., fiind apropiată tipologic cu piese similare care au circulat în această epocă. Deși descoperirile funerare din această perioadă sunt foarte rare, nu același lucru putem spune despre așezări, care sunt mai numeroase, fiind atribuite culturii getice timpurii. Așadar, discuția privind atribuirea etnică a armelor de tip *akinakes* trebuie judecată într-un context mai larg, în care rolul identitar și preluarea de către alte populații ca echipament militar supraregional se întrepătrund.

Mobilitatea războinicilor-cavaleri și a ideologiei marțiale în timp și spațiu în zona nord-balcanică în sec. V-I a. Chr.

Aurel Rustoiu

0000-0001-7033-1866

Scopul acestei comunicări este de a analiza relațiile iconografice și simbolice dintre „arta vizuală” a comunităților tracice din Balcani din sec. V-III a. Chr. și a dacilor nord-dunăreni și din Transilvania în sec. II-I a. Chr. În perioada timpurie, se observă un repertoriu larg de simboluri vizuale (prezente pe vase de argint, pe piese de echipament militar sau de paradă, pictate în interiorul camerelor funerare aristocratice), care au ca figuri centrale un erou-cavaler, o divinitate de tip „stăpâna animalelor” și o pasăre de pradă/unicorn. Astfel de imagini se regăsesc la Dunărea de Jos și în Transilvania în perioada sec. II-I a. Chr. De-a lungul timpului, au mai fost observate anumite legături iconografice și stilistice dintre „arta tracică” și cea „dacică”, dar modul în care limbajul simbolic a fost transmis în timp a fost mai greu de explicat. Ipoteza propusă în comunicarea de față are în vedere dezintegrarea aristocrației comunităților tracice (odrisi, tribali, geți) pe la jumătatea sec. III a. Chr. și dispariția elementelor simbolice de exprimare a statutului și puterii, pe de o parte, și apariția, pe de altă parte, a unei noi aristocrații marțiale care, pentru a-și reprezenta poziția socială, recurge la filtrarea unor elemente de ideologie mai vechi și le adaptează la noile cerințe ale sec. II-I a. Chr. Prin urmare, migrația în timp și spațiu a motivelor simbolice vizuale trebuie legată de noua aristocrație războinică, apărută în jurul anului 200 a. Chr. în zona nord-balcanică și care, la rândul ei, își extinde dominația la nord de Dunăre și în Transilvania. Mormintele acestei aristocrații războinice ecvestre au fost definite de arheologi ca grup Padea - Panaghiurski Kolonii.

Practici rituale cu sacrificii umane la tracii din sec. VI a. Chr. - I p. Chr.?

Valeriu Sirbu

0000-0002-6784-641X

Abordarea prezenței sacrificiilor umane în trecutul unui popor este extrem de dificilă, nu doar datorită complexității fenomenului în sine, ci și pentru că pune probleme de natură psihologică și etică pentru contemporani.

Prin săpăturile efectuate în afara necropolelor obișnuite ale tracilor nordici (geto-daci), s-au găsit resturi umane de la peste 240 de indivizi, în circa 35 de situri, pe care le-am inclus în categoria „oseminte umane neincinerate în contexte nefunerare”. Prin ce se caracterizează ele și de ce nu pot fi considerate morminte obișnuite? Marea majoritate provin din afara cimitirelor și sunt reprezentate de schelete în poziții neanatomice, de părți de schelete ori doar de oase izolate.

Nu pot fi rezultatul unor ritualuri post-înmormântare, întrucât nu s-au găsit în necropole, iar unele schelete umane au urme de lovituri și secționări. Moartea lor putea fi provocată, desigur, și prin alte mijloace violente (sugrumare, otrăvire, înecare, privare de alimente și apă), dificil de depistat acum. Majoritatea defuncțiilor sunt copii, deseori bebeluși, și adolescenți, lipsind bătrânii, situație neobișnuită, dacă ar fi decese normale. Acești defuncți, în marea lor majoritate, n-au inventar ori ofrande, situație greu de înțeles, dacă ar fi înmormântări obișnuite.

Unii autori antici, de la Herodot (sec. V a. Chr.) și până la Jordanes (sec. VI p. Chr.), ne transmit informații privitoare la prezența și motivațiile unor sacrificii umane la geți, la traci în general.

Prezența și posibilele semnificații ale descoperirilor de „oseminte umane neincinerate în contexte nefunerare” le vom discuta cu acest prilej.

Violența „sacră”? Revenind la interpretarea incintei fortificate de la Stolniceni, r-nul Hâncești*

Andrei Corobcean

0000-0002-9886-301X

Incinta fortificată de la Stolniceni „Cetate”, în virtutea caracterului descoperirilor arheologice, rămâne în continuare la nivelul ipotezelor – atât în ceea ce privește funcționalitatea sitului, cât și natura practicilor funerare și de cult, ilustrate destul de limitat de materialul arheologic. Până în prezent sunt cunoscute aici trei tipuri de depuneri, care pot fi interpretate ca funerare și / sau sacrificiale. Primul este reprezentat de înmormântările de inhumație sub tumuli, defuncții fiind depuși în diferite poziții cu orientare, de obicei, instabilă. Al doilea îl ilustrează depunerile suprapuse și aglomerațiile de schelete umane, unele fără conexiune anatomică, chiar fragmentare, aflate, de regulă, în afara spațiului tumular. Al treilea tip este cunoscut, deocamdată, doar printr-o singură descoperire de depunere a resturilor cinerare în urnă. Un interes aparte îl prezintă cel de-al doilea tip de depuneri, care se încadrează în ceea ce putem numi înmormântări „dezordonate”, folosind sintagma înrădăcinată în literatura de specialitate „irreguläre Bestattungen”. Prezența acestora alături de un alt tip de înmormântări mai mult sau mai puțin „regulate/ordonate”, provoacă un interes major pentru interpretarea unui asemenea tratament funerar legat, foarte probabil, și de practicile de sacrificiu.

* Această lucrare a fost realizată în cadrul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță” (Universitatea de Stat din Moldova) și finanțată prin subprogramul 01.15.01 „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică” (2024-2027).

Fortificații de refugiu din sec. IV-III a. Chr. în spațiul pruto-nistrean*

Aurel Zanoci

0000-0002-3236-7582

În urma cercetărilor de teren, în spațiul pruto-nistrean au fost identificate vestigiile a peste 100 de cetăți, care, conform materialelor arheologice descoperite, se încadrează în sec. IV-III a. Chr., fiind atribuite culturii getice. S-a observat că majoritatea sunt concentrate în așa-numitele „aglomerări”/„cuiburi”, care constau din una sau câteva cetăți, în preajma lor gravitând mai multe așezări nefortificate. De regulă, cele mai consistente „aglomerări”, formate din mai multe cetăți, au fost documentate în bazinul mijlociu al Nistrului și în cursurile inferioare ale afluenților lui de dreapta – Ciorna și Răut. După număr și gradul de organizare, se evidențiază siturile din microzona Saharna, unde, într-un spațiu de cca 8,5×2,0-4,5 km, au fost atestate 16 cetăți și 15 așezări nefortificate. În bazinul Nistrului, „aglomerări” de acest gen au mai fost cercetate în microzonele Rudi - Tătărauca Nouă - Arionești, Horodiște - Țipova etc., în cursul inferior al Răutului – în preajma localităților Butuceni și Mașcăuți, iar în bazinul Ciornei – în spațiul cuprins între satele Mihuleni, Glinjeni și Parcani. Ca urmare a cercetărilor de suprafață și a investigațiilor arheologice, s-a constatat prezența unei ierarhii a cetăților din cadrul acestor „aglomerări”. Unele, de exemplu, au servit drept loc permanent de trai, fiind, în același timp, centre de producție etc. Altele au fost utilizate, probabil, doar în scopuri militare – puncte de observare, avanposturi etc. Totodată, în aceste microzone se evidențiază una sau câteva fortificații, considerate drept loc de refugiu pentru comunitățile (inclusiv averea lor), care populau, în mod obișnuit, așezările nefortificate din jur. De regulă, pentru asemenea cetăți sunt caracteristice suprafețe mari (până la 50 ha), lipsa urmelor de structuri arheologice, strat cultural nesemnificativ etc. De exemplu, în microzona Saharna astfel de cetăți au fost documentate la Stohnaia II (3,5 ha), Saharna „La Șanț” (7 ha), Buciușca (11 ha) și vizavi, pe malul stâng al Nistrului, la Ofatinți (10 ha). În bazinul Ciornei, în „aglomerarea” com-

* Această lucrare a fost realizată în cadrul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță” (Universitatea de Stat din Moldova) și finanțată prin subprogramul 01.15.01 „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică” (2024-2027).

pusă din trei cetăți și nouă așezări nefortificate, drept refugiu a putut fi utilizată fortificația Mihuleni X, a cărei suprafață este de cca 6,5 ha. Iar în cursul inferior al Răutului un asemenea rol l-au avut, probabil, cetățile Butuceni, incinta de est (50 ha), și Mașcăuți „Dealul cel Mare” (15 ha).

Organizarea în „cuiburi” este atestată și la comunitățile care au populat teritoriile mai îndepărtate, la vest de Nistru. Doar că aici „aglomerările” constau dintr-o singură cetate și un număr variabil de așezări nefortificate, cum ar fi, de exemplu, fortificația Cogâlniceni „Cetățuie” (2 ha), cu patru așezări în apropiere, sau Hansca „Cetate” (1 ha), cu șase așezări în preajmă. În asemenea cazuri, cetățile, probabil, au avut diverse funcții, inclusiv de refugiu.

Astfel, judecând după modul de amplasare a siturilor de habitat, constatăm prezența unor „formațiuni” politico-administrative, în care exista o corelare între cetăți și așezările nefortificate.

Vârfuri de săgeți din bronz, descoperite în fortificațiile getice din spațiul pruto-nistrean*

Sergiu Serbinov

0000-0001-6163-1111

Răspândite într-un areal foarte vast, vârfurile de săgeți de tip „scitic” (vârfuri de săgeți cu trei aripioare sau cu trei muchii) sunt prezente în diverse contexte ale celei de-a doua epoci a fierului din silvostepa spațiului pruto-nistrean. Ele sunt atestate atât în siturile ce au aparținut comunităților sedentare, de origine getică, cât și în mormintele nomazilor (sciților).

În mediul getic, artefactele de acest tip sunt documentate în cetăți, așezări nefortificate, precum și în morminte. La momentul de față, cele mai multe vârfuri de săgeți din bronz provin din cetăți. De regulă, ele sunt descoperite în sistemul defensiv (în umplutura șanțului și dărâmătura valului) și/sau printre ruinele unor construcții din incinta cetăților.

Printre siturile fortificate din a doua epocă a fierului în care au fost depistate vârfuri de săgeți de tip „scitic” menționăm: Stolniceni „Cetate”, Saharna Mare, Saharna „La Revechin”, Saharna Mică, Butuceni, Trebujeni „Potârca”, Mateuți „La Șanțuri”, Rudi „La Șanțuri” ș.a.

Piese descoperite pot fi divizate în două tipuri de bază: vârfuri de săgeți cu trei aripioare și vârfuri de săgeți cu trei muchii sau piramidale, fiecare tip având variantele proprii.

Cu siguranță, scopul inițial al acestui tip de artefacte a fost utilizarea lor în domeniul militar ca armament de luptă la distanță, fie de comunitățile scitice cărora li se atribuie, fie de către comunitățile care au preluat acest tip de armament.

* Această lucrare a fost realizată în cadrul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță” (Universitatea de Stat din Moldova) și finanțată prin subprogramul 01.15.01 „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică” (2024-2027).

De la unealtă la armă e doar un pas (discuții despre toporașele din a doua epocă a fierului – începutul epocii romane)*

Octavian Munteanu 0000-0001-9340-8002

Descoperirile unui șir de obiecte ce datează din a doua epocă a fierului și primele secole ale erei creștine, care, de cele mai multe ori, sunt desemnate prin termenul de *topoare*, au făcut subiectul unor discuții controversate de-a lungul timpului. Tipologic, acestea ar putea fi grupate în trei categorii: topoarele cu dulie deschisă; topoarele cu dulie închisă și topoarele cu aripioare. Controversele privind acest tip de artefacte sunt atât de natură cronologică, cât și de ordinul aspectului lor funcțional. Situația ne-a determinat să abordăm această problemă în contextul descoperirilor făcute în spațiul pruto-nistrean, dar și prin prisma conexiunilor de rigoare cu regiunile limitrofe. Printre descoperirile de acest tip atragem atenția asupra exemplarelor din incinta fortificației de la Horodca Mică (Hâncești, Moldova). Acolo a fost descoperit un depozit constituit din 11 piese. Printre acestea, o atenție deosebită merită să fie acordată celor 4 toporașe cu dulie deschisă, dar și unui mic toporaș cu aripioare (Ärmchenbeile), pentru care nu cunoaștem încă analogii în siturile celei de a doua epoci a fierului în spațiul pruto-nistrean. De menționat că toporașele cu dulie deschisă sunt atestate și în alte situri ale epocii, pe când descoperirile toporașelor cu dulie închisă rămân a fi la fel de rare ca și cele cu aripioare. Și dacă reperele cronologice pentru respectivele artefacte au servit deja ca pistă de analiză a subiectului, atunci interpretările ce țin de aspectul funcțional al acestui tip de artefact sunt încă suficient de fluide, ceea ce ne-a determinat să abordăm și această problemă prin prisma descoperirilor din spațiul pruto-nistrean.

* Această lucrare a fost realizată în cadrul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță” (Universitatea de Stat din Moldova) și finanțată prin subprogramul 01.15.01 „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică” (2024-2027).

Traumatisme versus boli în epoca fierului

Angela Simalcsik

0000-0001-8639-3535

Epoca fierului este una de frământări intense și de mișcări ale populațiilor în căutarea unor condiții de trai mai bune, astfel încât conflictele intra- și, mai ales, interpopulaționale sunt comune pentru această perioadă. Comportamentul violent poate fi uneori proporțional cu nivelul de bunăstare al comunității, dar și cu starea de sănătate a membrilor săi.

Pentru a decela starea de sănătate a unui individ, analizăm întregul schelet, constatăm abaterile de la normalitate, iar dacă ele există, estimăm gravitatea acestora. Analiza paleopatologică poate distinge episoadele stresului fiziologic produs în copilărie, comportamentul alimentar, tipul surselor de hrană, carențele alimentare, starea de sănătate, condițiile de igienă, mediul de viață, activitățile cotidiene și modul în care indivizii își folosesc sistemul muscular-scheletic în timpul acestora. Se poate, astfel, construi o imagine care să reflecte condițiile sociale și economice ale unei populații.

Existența comunităților cu caracter violent poate fi evidențiată arheologic prin prezența fortificațiilor, armelor, a reprezentărilor iconografice, a mormintelor multiple și a leziunilor prezente pe schelet. Urmele de violență sunt consecințe ale unor conflicte sau altercații violente, adesea cauzatoare de moarte. Leziunile calotei craniene sunt dovezi ale violenței interpersonale, iar capul constituie principala țintă în atacurile violente, deoarece fața reprezintă locul cel mai personal și intim al unui individ și servește drept focar de agresiune. Leziunile care sunt asociate cu accidente sunt numite domestice și tind să apară sub nivelul vertexului cranian, dar și pe oasele centurilor și membrelor.

De ce am discuta în tandem despre boli și traumatisme? Caracterul unei comunități – sedentară/pășnică, semisedentară/semi-migratoare, migratoare/conflictuală/războinică – este strâns legat de starea de sănătatea membrilor ei. Prezența unui membru vulnerabil în sânul acesteia poate „dicta” reușita unui conflict interpopulațional.

Însemne „războinice” sau atribute rituale? Practici funerare și reprezentări iconografice la Dunărea de Jos și în Transilvania în La Tène-ul târziu

Daniel Spânu

0009-0007-8825-6092

Grupa de descoperiri Padea - Pangyurski Kolonii se distinge mai puțin ca o „cultură arheologică” în înțelesul tradițional al cuvântului, decât ca un ritual care a fost adoptat în regiunile central-est-balcanice, în bazinul Dunării de Jos și în Transilvania. Această grupă este caracterizată de depunerea în morminte de incinerare a unor arme și piese de harnașament de dimensiuni relativ mari, uneori ornamentate cu stăruință. În istoriografie, aceste inventare au fost interpretate ca expresie directă a caracterului războinic al elitelor regionale. O serie de indicii și conjuncturi implică o nuanțare a acestei interpretări. Mult mai probabil, depunerea armelor și pieselor de harnașament în morminte a corespuns unor ritualuri particulare de eroizare a defunctului și nu reflectă în mod nemijlocit funcția comunitară și statutul social deținut de către acesta în timpul vieții. Așadar, practicile funerare Padea - Pangyurski Kolonii pot fi percepute ca expresie a unor credințe escatologice, și nu a unor realități societale.

Waffengräber aus dem späteisenzeitlichen Gräberfeld von Čaplin (Reg. Gomel, Weißrussland)

Vasile Iarmulschi 0000-0002-9013-1973

Eine der wichtigsten spätlatenezeitlichen Fundplatz des Oberdnjepr's Gebiets ist die Nekropole von Čaplin. Der Fundplatz wurde während der fünf archäologischen Kampagnen geforscht: 1951-1953 und 1956 von Yu. V. Kucharneko und 1957 von L.D. Pobol durchgeführt. Als Ergebnis wurden 274 Brandbestattungen und 8 Kenotaphen entdeckt, die der klassischen Phase der Zarubincy-Kultur zugeordnet werden.

In meinem Beitrag werde ich mich auf die Analyse der Waffengräber konzentrieren. Die Waffen wurden in 17 Gräber gefunden und sind von Lanzen spitzen und Achsen repräsentiert. Die meisten von ihnen erschienen in Männergräbern.

Wie ich es zeigen werde, finden sich die engsten Analogien zu diesen Stücken im Gebiet der gleichzeitlichen Kulturen im Mitteleuropa – vor allem in der Przeworsk- und Oksywie-Kultur. In Mitteleuropa werden solche Funden in der Regel auf die Phasen A2-A3 dieser Kulturen datiert. In der absoluten Chronologie entspricht dieser Zeitraum ca. 150-20 v. Chr.

Acte de violență la Ardeu ilustrate prin piese arheologice

Iosif Vasile Ferencz 0000-0001-9510-0052

Florin Marius Cazan 0000-0001-6752-3752

Termenul „violent” se referă la un număr mare de situații și întâmplări. În ce ne privește, pentru a ilustra subiectul comunicării de față, ne referim doar la anumite acțiuni încadrate în această categorie. Mai exact, la cele care se desfășoară „cu forța, brutal, silnic” (<https://m.dex.ro/text/acte+de+violenta>). Astfel de situații se întâlnesc frecvent în mediul natural, sălbatic, dacă îl putem numi așa, precum și în societatea umană sau în raport cu societatea umană.

Actele de violență provoacă distrugeri și deteriorări, iar dacă este vorba de corpul uman, provoacă răni sau contuzii. Pe scurt, lasă urme care pot să fie percepute pe termen scurt sau pe termen mai lung. Urmele actelor violente pot să fie identificate, uneori, prin cercetări arheologice.

Tema propusă de organizatori pentru ediția din acest an a *colloquium*-ului de vară de la Saharna ne oferă prilejul să introducem în discuție o serie de obiecte a căror deformări, chiar în antichitate, pot fi interpretate drept consecințe ale unor acte de violență. Toate piesele puse în discuție provin din cercetările efectuate în ultimele două decenii la Ardeu, în sud-vestul Transilvaniei.

Să ardem totul, să nu rămână nimic! Sfârșitul locuirii dacice la Ardeu

Iosif Vasile Ferencz 0000-0001-9510-0052

Dorel Micle 0000-0003-4852-8819

Rezultatele cercetărilor arheologice desfășurate la Ardeu au constituit, pe parcursul ultimelor două decenii, subiectul multor comunicări, articole sau note arheologice. Concluziile rezultate în urma cercetărilor au demonstrat prezența unui sit interesant și, deopotrivă, important pentru cunoașterea civilizației dacice în zona Munților Apuseni, dar și a unor manifestări culturale specifice mai multor epoci preistorice și istorice. Însă dintre toate locuirile pe care le-a înregistrat, pe parcursul istoriei sale, Cetățuia de la Ardeu momentul de maximă înflorire îl constituie epoca dacică. Cel puțin, așa sugerează descoperirile arheologice de până acum.

Debutul locuirii pare să fi avut loc la sfârșitul secolului II a. Chr., pentru că așa se datează cele mai vechi descoperiri dacice. Pentru acel moment nu avem argumente care să susțină existența fortificației de pe culmea dealului, ci doar a așezării situate la poalele dealului. Începuturile fortificației par să fie plasate într-un timp ceva mai târziu, în secolul I a. Chr., poate, în jurul mijlocului aceluși veac. În legătură cu sfârșitul locuirii dacice, dispunem, în acest moment, de un număr mai mare de informații, care argumentează un final violent. După două decenii de cercetări arheologice la Ardeu, pot să fie întrevăzute mici secvențe sau detalii ale evenimentelor care au determinat sfârșitul locuirii dacice în acel loc. Și credem că finalul a fost determinat de confruntările militare între romani și daci.

Prezentarea pe care o supunem atenției dumneavoastră încercă să sintetizeze urmele arheologice ale distrugerii celei mai importante construcții de pe acropola așezării dacice de la Ardeu.

Echipamentul războinicului din spațiul pruto-nistrean în antichitatea târzie: scuturi și pintenii*

Sergiu Matveev

0000-0001-8515-2852

Vlad Vornic

0000-0003-2796-7716

În spațiul dintre Prut și Nistru, în primele secole ale erei creștine, locuiau diferite populații și grupuri etnice, pentru care rolul războinicului era unul decisiv. Conform surselor narrative de epocă, teritoriul dat reprezenta un spațiu de confruntări continue dintre barbari și Imperiul Roman, precum și între diferite comunități barbare. Scopul respectivei comunicări constă în prezentarea și analiza complexă a echipamentului militar cu rol defensiv al războinicilor din secolele III-IV p. Chr., în special legat de descoperirile din siturile culturii Sântana de Mureș - Chernjachov (SM-C). Prin „echipament militar cu rol defensiv” distingem două categorii de piese, și anume: scuturile și pintenii, chiar dacă, în anumite împrejurări, scuturile puteau fi folosite la lovirea adversarului, iar pintenii se încadrează, mai curând, în categoria pieselor de harnașament. În ciuda informațiilor scrise și a realităților arheologico-demografice pentru secolele III-IV p. Chr., în spațiul pruto-nistrean fiind cunoscute peste 1000 de situri SM-C, descoperirile de piese ale echipamentului neofensiv sunt rarissime.

Scutul, folosit atât de pedestrime, cât și de cavalerie, este documentat arheologic prin descoperiri de componente ale scutului: *umbo*, mâner, nituri și placa de conturare. Între Prut și Nistru sunt cunoscute șapte descoperiri de tipuri diferite în cinci locații: trei – la Mălăiești (r-nul Râșcani) și câte una – la Oselivka (r-nul Kelmeneț), Comrat (r-nul Comrat) și Belenkoe (r-nul Bilhorod-D-nistrovskij), la care se adaugă un *umbo* dintr-un tumul sarmatic târziu (ultima parte a sec. III - începutul sec. IV) de la Vinogradovka/Kurci (r-nul Bolgrad). Descoperirile de componente ale scuturilor provin preponderent din contexte funerare, singura excepție constituind-o *umbo*-ul de scut din așezarea Comrat I.

* Această lucrare a fost realizată în cadrul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță” (Universitatea de Stat din Moldova) și finanțată prin subprogramul 01.15.01 „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică” (2024-2027).

Pintenii, utilizați exclusiv de călăreți, sunt documentați prin două descoperiri: una – în necropola de la Budești (mun. Chișinău și alta – în așezarea Lipoveni II „La Nisipărie” (r-nul Cimișlia), ambele piese fiind recuperate din stratul de cultură. Topografia descoperirilor este explicată prin șansele mai mari de a fi fost pierdute, în cazul pintenilor, și anumite practici funerare, în cazul pieselor de scut. Prezența rarisimă a echipamentului defensiv al războinicilor în complexele arheologice, ca și numărul redus al pieselor de armament în general, vorbesc despre valoarea sporită a acestora și confirmă unele informații ale autorilor antici privind transmiterea prin moștenire a echipamentului militar la triburile goșilor.

Populațiile culturii Sântana de Mureș-Chernjachov din zona Moldovei: între confruntare și violență. Studii de caz

Robert Daniel Simalcsik

0000-0001-5582-8217

La începutul secolului al II-lea p. Chr., romanii au dorit să se protejeze în noua provincie Dacia, au eliminat centrele de putere din vecinătate, asigurând zone de siguranță ușor controlabile. Ulterior, din primele decenii ale secolului al II-lea p. Chr., zona supravegheată s-a restrâns. Populațiile și-au revenit, puterea lor restabilindu-se pe parcursul veacului următor, dovedită în timpul multiplelor raiduri peste Dunăre, unele în colaborare cu goții. Statutul deținut de carpi și dominația lor se va diminua pe parcursul secolului al III-lea p. Chr., fiind înlocuită, treptat, de cea a goșilor. De menționat este că în secolul al IV-lea p. Chr. (perioada culturii Sântana de Mureș-Chernjachov) aceștia apar cu numele de „carpodaci” (Zosimos).

Comunitățile de tip Sântana de Mureș erau mici. Am calculat statistic dimensiunea populației (P) pentru trei necropole atribuite culturii Sântana de Mureș - Chernjachov. Populația de la Mihălășeni era formată din 368 de persoane, cea de la Valea Seacă – din 214 persoane, iar cea de la Săbăoani – din 59 persoane.

Seriile masculine din necropole cuprind indivizi care prezentau modificări osoase – indicatori ai activității militare (deci purtători ai confruntărilor violente), numărul acestora fiind de 33 de indivizi la Mihălășeni, 17 – la Valea Seacă și 3-5 – la Săbăoani. Ponderele posibililor luptători în cazul necropolei de la Mihălășeni este de 8,97% pentru întreaga populație și de 25,4% pentru bărbați. La Valea Seacă, la nivelul întregii populații, valoarea este de 7,94%, iar pentru segmentul masculin – de 31,5%. Pentru Săbăoani, ponderea potențialilor luptători este de 7,02% pentru întreaga populație și de 25% - pentru populația masculină.

Impactul conflictelor militare asupra siturilor arheologice. Studiu de caz: Ucraina*

Artur Cotruță

 0000-0003-4082-0356

Conflictele armate afectează în mod direct economia regională și supraregională, însă pierderile umane sunt cele mai sensibile consecințe. În acest context, menționăm că în doctrina judiciară mai presus de toate conflictele și aspectele științei și economiei, prioritate are individul și dreptul la viață. Comunicarea de față va analiza situația siturilor arheologice și a patrimoniului cultural afectat de conflictele militare. Un loc special din economia prezentării va fi acordat, în mod evident, situației din Ucraina.

Actualmente în Ucraina, patrimoniul arheologic este protejat prin prisma *Legii Ucrainei privind protecția patrimoniului cultural* din 2000 și a *Legii Ucrainei cu privire la protecția patrimoniului arheologic* din 2004. Relevarea temei propuse este limitată de o relativă lipsă de informații și surse, datorată, în primul rând faptului că siturile arheologice sunt parte a locațiilor unde se duc lupte. Prin urmare, descrierea detaliată a stării patrimoniului cultural este dificilă de redat din prisma secretului de stat. În acest caz, ne referim la faptul că descrierea geografică și topografică a contextului arheologic ar putea indica detalii despre mișcarea unităților militare.

În pofida acestor limite, o campanie de informare și formare inițială a militarilor implicați a fost realizată prin editarea manualului „Siturile arheologice și războiul” (Археологічні пам’ятки і війна), editată de arheologul S. Telizhenko. Totodată, colaborarea interinstituțională dintre organizațiile guvernamentale din domeniul protecției patrimoniului și cele din domeniul apărării a reprezentat o altă strategie de monitorizare și valorificare a vestigiilor arheologice.

Una dintre cele mai importante activități de evidență a bunurilor culturale a fost înființarea unei diviziuni de monitorizare patrimoniului arheologic și a expedițiilor de cercetare, formată

* Această lucrare a fost realizată în cadrul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță” (Universitatea de Stat din Moldova) și finanțată prin subprogramul 01.15.01 „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică” (2024-2027).

și coordonată de Institutul de Arheologie a Academiei Naționale de Științe a Ucrainei (30 august 2022). O parte din rezultatele acestei expediții au fost prezentate în cadrul conferinței de presă „Arheologia Ucrainei în timp de război: probleme și perspective” (10 noiembrie 2023). Cu această ocazie s-a menționat că până la acel moment au fost abordate 836 situri arheologice, dintre care 575 – cercetate prin săpătură. Recuperarea vestigiilor arheologice este îngreunată de un șir de factori, minarea teritoriului fiind unul dintre cele mai mari pericole atestate în timpul cercetării.

BONS

Casa Editorial-Poligrafică Bons Offices SRL
Chişinău, str. Feredeului 4/6, MD-2005
Tel./fax: +37322 50 08 94
Tel.: +37322 50 08 95, +37322 27 66 44
E-mail: bons@bons.md

9 785362 412609 >